

lijke romankunst, heeft een reeds van ouderen datum dateerenden roman opnieuw uitgegeven, onder anderen titel en naar dien titel, ietwat gewijzigde bewerking. Deze eerste druk is mij niet bekend, ook niet bij name, zoodat ik alleen spreken kan over de nieuwe uitgave, die „De Gantelboer“ heet.

Wie wel eens iets van De Straatsma's werk heeft gelezen, weet, dat hij gaarne zijn stof ontleent aan de omstandigheden van het gewone leven en dat hij dan in zulke door allerlei oorzaak dikwijls verwrongen verhoudingen de heilzame doorwerking van het christelijk levensbeginsel teekent. Veelal krijgt men daarbij den indruk, dat hij uit zijn eigen pastorale ervaring vertelt en in meer algemeen vorm bepaalde gebeurtenissen of omstandigheden beschrijft. In 't bijzonder wekt „De Gantelboer“ deze gedachte: de jonge dominee uit dat boek zal aan de eigen herinneringen van den auteur waarschijnlijk niet vreemd zijn. Juist de realiteit van deze figuur geeft aan dat vermoeden grond.

De jonge predikant is De Hartman, die met grooten ijver zijn dienstwerk is begonnen in Zeevoort, een Zeeuwsch plaatsje, waar men om verschillenden, maar niet zeer diepgaande redenen een orthodox predikant begeerde. En het verhaal, dat hier wordt verteld, betreft allereerst den Gantelboer, den koning van het dorp, maar is tegelijk een zeer belangrijk stuk levensgeschiedenis van den dominee; want de strijd, die hier wordt gestreden, is ook zijn strijd en de overwinning, die in de kracht des geloofs wordt bevochten, zijn victorie.

In forsche lijnen wordt de Gantelboer geteekend. Een machtige groot-grondbezitter, van wien vrijwel het heele dorp afhankelijk is; die laag neerziet op de arbeiders, zijn arbeiders en met de in zijn geslacht traditioneele hoogheid en zelfbewuste kracht zijn positie handhaaft. Er gaan allerlei geruchten over zijn verhouding tot Janna, de vrouw van zijn ploegknecht, en — 't blijkt voldoende tusschen de regels door — die geruchten bevatten maar al te veel waarheid. De Gantelboer blijft echter ook in deze verhouding de hooze gebieder, die andere rechten heeft dan een gewoon mensch. Hij heeft Janna, dienstbode op den Gantel, weten te doen trouwen met Jan, den ploegknecht, en daarmee bij de geboorte van Janna's zoonje alle praatjes den kop ingedrukt. Zelf is hij daarna ook getrouwd en er schijnt geen wolkje aan den hemel te zijn.

Maar Jan, de knecht, is lastig en vangt de Gantelboer onrust, dat hij iets weten zal van den toestand, die nog altijd, maar voor de menschen verborgen, bestaat. 't Komt tot een botsing met Jan en tot ontslag. Om zich nu ook van Janna te ontslaan en haar verder te doen zwijgen, koopt de Gantelboer haar een halssnoer, dat hij zelf haar gaat brengen. In het gesprek, waarin hij haar zijn boodschap doen wil, is van haar zijde koele bejegening, die hem woedend maakt en ze laat het pakje onaangeroerd. Maar 's middags, als ze alleen zit, kan ze toch de begoerte niet weerstaan eens te kijken. Ze bewondert het mooie snoer, bewondert zichzelf eens voor den spiegel, vast van plan, het niet gewilde geschenk terug te brengen. Maar Jan overvalt haar — een hevige scene volgt en zij vlucht uit haar huis naar haar ouden vader en moeder.

Daar komt ze in 't donker aan en door haar onrust gedreven, vertelt ze alles. Nooit hebben de ouders iets van de booze geruchten willen gelooven. Arme, maar eerlijke en onbesproken menschen, hebben ze zulk een schande steeds onmogelijk geacht. Nu echter hooren ze uit Janna's eigen mond de waarheid en die schokt hen zoozeer, dat ze haar de deur wijzen. Janna gaat. Maar ze raakt

in een sloot en verdrinkt. En de vader, hartlijder, kan den schok niet doorstaan en sterft.

Zoo is er in eens een drama in 't stille dorp. En het bekend worden van de toedracht der zaak doet een algemeen misnoegen, maar mompelend geuit, tegen den Gantelboer opwrekken.

De dominee doorleeft moeilijke dagen. 't Was hem al zwaar, als zieleherder op te treden in het huisje van Lena, Janna's moeder, maar 't wordt nog veel moeilijker voor hem als 't blijkt, dat de menschen van hem verwacht hadden, dat hij op 't graf eens duchtig de waarheid zeggen zou aan het adres van den bewerker van al het leed. Als hij dat niet doet, maar met het gebeurde tot de harten der menschen gaat, keeren ze zich van hem af, wrevelig, omdat hij een grooten mijnheer niet heet aangedurfd. Dominee bemerkt overal een stillen tegenzin tegen hem en hij heeft een zwaren strijd met zichzelf te doorworstelen.

In deze dagen van gisting beleeft ook de Gantelboer zijn moeilijkste momenten. Lena heeft hem staande gehouden, toen hij voorbij haar huisje fietste en ze heeft hem toegevoegd, dat ze in den dag der dagen tegen hem getuigen zal voor Gods rechterstoel. Dat vlijmende woord heeft zijn ziel onrustig en gefolterd door bange gedachten, aangegrepen. Hij kan er niet van los komen. Troost heeft hij gezocht bij zijn ouden vader, een Gantelboer van het onvervalsche soort, maar in diens raad: „een paar bankjes“ geen vrede gevonden. Van zijn vrouw, die stil is en niets laat merken, ofschoon ze alles weet van Jan, die haar het snoer heeft gebracht, keert hij zich af, half uit onwil, meer uit vrees. Hij is alleen, alleen met zijn ziel en zijn zorgen.

Dan komt 't mooiste deel van 't boek.

Lena gaat sterven, maar ze kan niet sterven. Ze heeft haar vrede verloren. De stille rust van haar leven, dat door Godsvertrouwen gedragen werd, is weg. De dominee spreekt met haar en wijst op de oorzaak: ze heeft zich tot rechter over den Gantelboer gesteld en eerst als ze dezen vergeeft zal ze in vrede kunnen sterven. De oude ziel worstelt een ganschen bangen nacht, meest nog, omdat de dominee, die met haar bidden zou, opbield bij de woorden van het onze Vader... „en vergeef ons onze schulden gelijk...“ zeggende, dat hij niet voortbidden kon.

Maar den volgende morgen laat ze hem roepen. Ze kan nu doen wat ze doen moet en ze bewijlt er in, den Gantelboer aan haar bed te zien. De dominee, dankbaar en gesterkt, gaat dezen de boodschap brengen. En weer maken we een felle zieleworsteling mee door, nu van den grooten man, die buigen moet. Heel een langen dag duurt die strijd. Lena wordt van uur tot uur zwakker, hij weet het, maar gaan kan hij niet. Eerst als de avond diep over de landen ligt, wringt hij zich los aan zijn banden van hoogmoed en onwil en hij gaat zijn moeilijken tocht. Lena leeft nog, kent hem en spreekt flusterend... „arme man... Jezus“... Maar nog is er het leven, ze wacht nog. Tot de dominee begrijpt. En naar het bed gaande bidt hij het Onze Vader voor haar af. Voor hij klaar is, is Lena overleden.

De Gantelboer neemt Janna's jongelje, zijn zoonje, mee naar zijn huis en na nieuwe, moeilijke dagen, vindt hij vrede in Lena's laatste woord: Jezus.

Ik moest het verhaal ietwat uitvoerig weergeven, om de lezers de kracht er van te kunnen doen zien. In dat slotgedeelte, dien zwaren zielestrijd om vergeving te schenken en te vinden, ligt de waarde van dit mooie boek. De Schrijver is er in geslaagd de uitbeelding treffend waar te maken. Hier is inderdaad motief voor een romantisch-dramatisch verhaal en het gevaar was groot, dat allerlei om-

standigheid den Schrijver van de hoofdzaak afvoeren zou. Maar — en dat acht ik de groote verdienste — hij heeft zich weten te concentreren op wat het doel was van zijn boek: de strijd, die vrede brengt, de worsteling, die door genade tot overwinning leidt. En bij den dominee, die zijn rijpingsproces doormaakt, en bij Lena, en niet het minst bij den Gantelboer zelf is de ontleding van het zielegebeuren zuiver en goed. Daardoor gaat er geestelijke kracht uit van dit boek, een klaar en helder getuigenis, dat tot hart en geweten spreekt.

Ik zou wel op enkele zwakke steenen kunnen wijzen, die mij bij het lezen opgevallen zijn. Maar die „zitten“ alle in den buitenkant van 't verhaal, in de entourage van menschen en dingen. De hoofdzaak, waar het op aankomt, is voortreffelijk, van samenstelling zoowel als van vorm, van ontleding zoowel als van weergave. Daarom meen ik dit boek te mogen begroeten als een aanwinst voor onze christelijke romankunst, die met dergelijke, door ervaring gedragen en door levensinzicht gerijpte boeken, belangrijk wint aan kracht.

C. T.

HET BOEK VAN DE WEEK.

De Heilige Johanna — door G. B. Shaw.

De Maagd van Orleans, „La Pucelle“, is wel een der figuren in de historie, die het meest de aandacht getrokken hebben, de eeuwen door. Ze is een der helden der romantiek in de geschiedenis, zooals Karel de Groote en Koning Arthur dat ook zijn; maar zij staat dicht bij de eerste, in zooverre zij niet een half-mythische figuur is, zooals de heldenkoning der Britten, maar, als Charlemagne, met beide voeten stevig en vast slaat op den bodem der historie, al is er een aureool van wonder en ten slotte van heiligheid om haar hoofd geweven.

Wel zeer bijzonder is de geschiedenis van Jeanne d'Arc, vóór en na haar sterven: een eenvoudig boermeisje, dat het zieligende Frankrijk tot nieuw leven verwekte; dat aan de Engelschen, die in bond met Filips „de Goede“ van Bourgondië, bijna heel „la belle France“ overheerden, belotte Orleans, het laatste Fransche steunpunt en den sleutel tot het Zuiden, te nemen; dat den jongen man, die zich koning van Frankrijk noemde, maar de echtheid van wiens geboorte zelfs in twijfel getrokken werd, naar Reims ter kroning voerde; dat na al deze groote daden te hebben verricht, in 1431 door de Bourgondiërs te Compiègne werd gevangen genomen, aan de Engelschen werd uitgeleverd, en na rechterlijk vonnis wegens ketterij en toovenarij werd verbrand te Rouen; dat in zekeren zin gerehabiliteerd werd in 1456; en dat eindelijk, in 1920, heilig verklaard werd.

Het bovenstaande houdt meteen in een ruwe schets van het groote verschil in beoordeling van de Maagd van Orleans door alle eeuwen, die volgden op haar meteorische verschijning op het wereldtoneel.

En kan het anders of de vele schrijvers, die zich met haar hebben beziggehouden, moesten een zeer onderscheiden beeld van haar ontwerpen, al naar mate hun landaard en kunstrichting en wereldbeschouwing?

Degene, die de Maagd geteekend heeft in het historische toneelstuk, Hendrik VI, dat op naam van Shakespeare staat, laat de Franschen al wel profeteeren, dat ze als heilige vereerd zal worden (zag hij daar even 1920 aan den verren, verren gezichtseinder?), maar de Engelse lords en de Engelse schrijver zelf kunnen haar niet anders zien (de dramaturg stelt haar tenminste ten slotte niet anders voor) dan als een tamelijk vulgair type van meisje, dat zegt „Laat me toch eens

weten te vermoeden met raadselspreuken, die de vragen vermenigvuldigen, maar de antwoorden niet. Dan gaat hij zitten als gelijke onder gelijken, als leeraar onder leeraars; en hij heeft voor wie hem spreken wil, een adres en een spreekuur. Men kan rustig overwegen, wat Hij leert. De staande Jezus is de profeet, die getuigt; de zittende Jezus, de kathederszetter, is de leeraar, die betoogt. Als hij staat, dan werpt hij het wonder tusschen de menschen in, dat zij schrikken en beven. Als hij den katheders bezet, dan legt hij het wonder weer uit; het blijft een wonder van boven, maar de verschrikte menschen mogen zich gewennen aan God en vrede hebben.

Daarop beriep Jezus zich in zijn lijdensnacht op zijn katheders. Indien hij alleen had „gestaan“, en als een wolkbreuk, als een donderslag, als een aardbeving aan de dommelende menschen voorbijgetrokken was, hij zou onze Middelaar niet kunnen zijn. Maar de katheders bewijst, met zijn „staan“ in Gods huis, zijn Messiaansche trouw. Het geheim van zijn messiaanschen arbeid is immers, dat Hij zich schikt naar onze bevattings; dat Hij ingaat tot onze beperktheid en zonde en daarin uitwerkt Gods verborgenheden? Jezus heeft zijn katheders temidden van den stoel der dwazen en leugensprekers gesticht; en dat is Zijn gehoorzaamheid, Zijn kathedersloosheid bewijst dat Hij het platte vlak van onze menscheleke overleggingen snijdt van boven; doch zijn katheders bewijst, dat Hij ons

GREPEN UIT DE SCHRIFT.

I.

De katheders van Jezus

Dagelijks zat ik bij u, lezende in den tempel.
Matth. 26: 55.

Het is een vertroostende gedachte, dat Jezus een katheders heeft gehad. Een katheders is een „zit-stoel“, gelijk die door Israëls leeraars wordt bezet; hij behoort tot hun leeraarsambt. Jezus heeft in den tempel gestaan, maar hij heeft er ook gezeten. En dat is van zóó groote betekenis, dat hij in zijn lijdensnacht zich niet zoozeer op zijn staan, als wel op zijn zitten beroept. Dagelijks „zat“ ik bij u in den tempel, zoo luidt zijn zelfverdediging.

Eens kwam Jezus op het loofhuttenfeest in den tempel. Duizenden verdronken zich om de katheders van Israëls voornamen leeraars en gracieuse priesters. Want die deftige heeren pleegden alleen maar te zitten; zij „zaten“ er voor. Ze waren de officiële geestelijke stand; men moest hun adres maar weten en wie wat noodig had, moest maar tot hen komen. Israëls leeraars zitten; het zijn katheders-menschen; ze hebben niets van driftige, opstandige profeten, die, geroepen of ongeroepen, betaald en niet-betaald, uit de drift der ziel tot de menschen komen, omdat de menschen zelf niet

komen tot hen. Welnu, op dat loofhuttenfeest, toen de heele geestelijke stand prialde in zijn voornamen katheders, zooveel voet boven den beganen grond, toen kwam Jezus binnen. Hij had geen katheders, hij was als leeraar zonder tabberd niets vergeleken bij de kathedersheeren. Maar Jezus „stond“ en „riep“. De anderen zitten. Hij staat. De anderen doceren met rustige, ietwat vermoeide stem; zij doceren de schare, die de wet niet weet. Maar Jezus getuigt, profeteert, hij roept, men kan ook vertalen „schreeuw“. Dat was de bliksem, die plotseling het huis der kathederswijsheid lekken kwam. Het brandende messiaansche getuigenis tegen het verflenste rabbijnistische betoog.

Maar denk nu niet, dat Jezus alleen maar „staat“ en „roept“, gelijk Israëls leeraars met zitten genoeg nemen. Jezus doet meer dan getuigen; Hij betoogt ook. Het zou een kwade Zaligmaker zijn, die met bliksemschichten werpt, en wel verteert en verblindt, maar niet „verlicht“ een iegelijk mensch, komende in de wereld. Neen, een Christus kiest den katheders ook. Niet hem alleen; maar wel hem ook. Als hij tegenover het doode woord der Schriftgeleerden heeft gesteld de levende getuigenis Gods, dan wil hij dat ook uitwerken in rustige uren voor wie hem nader over deze dingen hooren wil. Dan is Jezus barmhartiger dan zij, die alleen met paradoxen werpen, om uw gedachten te verwarren en die slechts

een po
dat ha
in ha
zijn d
zegt d
relatie
dat de
booze
Dat is
punt v
„Maag
Van
schen
eens:
leurst
Voll
Maag
treden
fen he
natuur
Zelfs
Jung
verlie
den En
met de
historie
kunst
er niet
laat ha
haar te
gebeur
echte
brouw
Al de
legenda
door Qu
fende
onderw

In de
schrijve
glorieuz
de nog
die in z
het gev
psychia
kunsten
mening
kennen.

En es
in 1923
lezende
der hee
Joan

Op 25
als Sha
Twee ja
gelijks
grootme
naturali
ouden c
tisch o
Tristan
welke h
Cornw

Dat v
week
Joan v
1924 te
stuk in
drnk we
Shaw h
room be
hij ook
zeer ins
de van

1) Zie
deide jaar

op dat
moegaat

In he
ons vo
ons te l
van he
maar o
Als wij
en leer
niet ge
looven
manier
mensche
Hij is.

Duide
priester
Hem; e
het pers
hij nu
daarover
een pro
Een d
de profe